

A skót gael *lining out* éneklés és rokonai

Aki magyarra szeretné fordítani az angol *lining out* (egyház)zenei szakszót, hiába próbálkozik a ma nyelvünkhöz elérhető legteljesebb, 1779 oldalas angol–magyar (akadémiai) nagyszótárral, amely Ország László és Magay Tamás főszerkesztők (majdnem) minden elismerést megérdemlő munkájuként 1998-ban látott először napvilágot; a *lining* szó alatt az *out* igekötős kiterjesztés jelentéseként csak a <szabásminta előrajzolása krétázott vonallal> körülírást találja meg. Kis fantáziával kitalálhatja, hogy zenei összefüggésben ez a szó a dallamvonal valamilyen előéneklésszerű bemutatását jelenti, de ettől még nem ismeri meg a pontos magyar szakszót. Még kevésbé kaphat segítséget a *line*² szócikk alatt a *line out*-nál (illetve még ahova ez mutat, a *line off*-nál). És fordítva: ha valaki az *(ének)diktálás* szó angol megfelelőjét keresi, akkor csak a *dictation* szót találja az ugyanakkor megjelent magyar–angol nagyszótárban (Ország László, Futás Dezső, Kövecses Zoltán és mások hatalmas művében). Ekkor pedig az angol olvasó törheti a fejét, hogy mit akar jelenteni a szó és mit is kellene helyette használnia. Az internetes szótárak, online fordítási segédletek komolytalan „megoldásokat”, (remélhetőleg) nyilvánvaló képtelenségeket szolgáltatnak. Hova fordul ilyenkor a digitális kor embere? A mindenki-enciklopédiájához, a Wikipédiához. Egy angol szócikk esetén általában tisztes, kiindulópontként a nem-szakembert rendesen eligazító, tartalmilag nem szándékosan torzított, valamint korrekt nyelvhelyességű szöveget talál. (A magyar Wikipédiától azonban óva inteni kell minden jó szándékú embert. Kevés olyan szakma van, amely ad arra, hogy rendes adatok kerüljenek föl, de még a természettudományokban is előfordul, hogy az egymással szembenálló „pártok” rendre törlik a másik „fél” szócikkeit és a maguk (tév)eszméivel helyettesítik őket.) Lássuk csak: létezik *lining out* angol szócikk? Igen. A jelenséget magát abból tökéletesen megérthetjük, ha még nem is tudjuk a magyar szakszót. Sajnos, nem tudjuk meg abból sem, hogy a szócikk utalna a magyar megfelelőjére. Sőt, érdekes, vagy inkább szánalmas módon egyelőre egyetlen más nyelven sem olvashatunk erről az éneklési technikáról, csak angolul. Ennek oka részben az, hogy a jelenség ma már szinte csak angolszász területen létezik, ott viszont nem csak angolul, hanem a kelta nyelvek közé tartozó skót gaelül, vagy éppen az Európából kivándorolt és a régi német nyelvet beszélő közösségekben is őrzik ezt a régies gyülekezeti éneklési módot. Arról, hogy a magyar nyelvterület és kultúra peremein, erősen hagyományőrző közösségekben nálunk is létezik-létezett, az angol szócikk írója nem (és valószínűleg a fölhasznált szakirodalom sem) tud semmit. Honnan is tudna róla? Miért is tudna róla, ha nem gondoskodtunk arról, hogy a nemzetközi tudományosság is megismerje? Legalább úgy, mint a közelmúlt emlékét — hiszen ez az éneklési mód a fülünk hallatára, az elmúlt években veszett ki, vagy magától, vagy éppen mert irtották-gúnyolták ahelyett, hogy életben tartották volna. S ha még —a 24. órában— véletlenül valahol él, nincs, aki bízassa a megalázott-elbizonytalanodott őrzőket.

Erről is szólt felejthetetlen találkozásunk a Barta Zsolt lelkész által leírt út során egy nagyszerű gyülekezettel, annak lelkészével és a diktálás gyakorlatát népszerűsítő, a kor technikájával is bemutató gyülekezeti tagjokkal. Zsolt gyermekkorában Kárpátalján még sok helyütt élt az énekdiktálás; egy ő szervezte kiránduláson 2011-ben a tóháti Bótrágy református gyülekezetében rendezett énekkari találkozón a kedvemért —kissé feszengve— még egyszer földidéztek egy idős diktáló Balázs bácsi szolgálatával a nemrég kiveszett éneklést. (Ő soronként, „prózában”, de emelt hangon, mondta előre a zsoldárszöveget.) Igen, az 1995-ös énekeskönyv bevezetésével —és arra hivatkozva— hagyták el. Jóvátehetetlenül. Nekem nem volt teljesen új a jelenség: 1995-ben Jáki Teodóz, Dózi atya, egy megköszönhetetlen hosszabb útra vitt Partiumon, Erdélyen (az épp csak megalapított dévai árvaházon) és Bukaresten s környékén át Moldvába, sőt el egészen Bukovinába. (P. JÁKI Sándor Teodóz: *Csángókról, igaz tudósítások*. ValóVilág Alapítvány. Budapest 2002. 186–187) A kacsikai Nagyboldogasszony-napi búcsúban ő volt az „előénekes bácsi”; az ő lelki hitelessége megkérdőjelezhetetlen, de még hitelesebb volt, amikor a kivilágítatlan Trunkban a nevezetes szent kút mellett az esti ájtatosság részeként énekeltek az asszonyok így; hogy könyvből vagy fejből énekelte-e előre egyikük a nyilván mindenki által ismert dallamot és szöveget, arra már nem emlékszem. Mert nem a dallamtudás és az olvasástudás hiánya, és különösen nem valamiféle „elmaradottság” a fő tényező itt: tessék csak megtekinteni a jól szituált, magas agronómiai tudással gazdálkodó vagy éppen „tisztán” értelmiségi skót gael anyanyelvű, de angolul is természetesen tökéletesen tudó gyülekezeti tagokat az alább javasolt videókon (sok gyülekezeti tagot ismertünk már filmről)! Talán már többszáz év óta minden ősiük írt-olvasott; ugyanakkor sem az énekvezér, sem ők nem kottából énekeltek az ornamentikából csak zenetudósi képzettséggel kihámozható alapdallamot. (A skót presbiteriánusok más jellegű éneklést is ismertek: a 216. oldal alján egy angol nyelvű skót zsoldároskönyv XX. század eleji szolmizációs kiadása mutatja a közösségi négyzólamú éneklés módját.) Vendéglátóink hitetlenkedtek, hogy a backi gyülekezet két kelta zsoldáráért (és Steòrnabhagh-ban a délutáni istentiszteletért) érdemes volt-e ezer kilométereket utaznunk a vad széljárta Lewis-szigetre. Érdemes volt-e? Döntsék el akár csak az alábbi néhány jó felvétel alapján: [youtube.com/watch?v=k3MzZgPBL3Q&ab_channel=GREENM](https://www.youtube.com/watch?v=k3MzZgPBL3Q&ab_channel=GREENM) vagy [youtube.com/watch?v=6S3XDunMj2Y&ab_channel=AlastairJackson](https://www.youtube.com/watch?v=6S3XDunMj2Y&ab_channel=AlastairJackson) s egy oktatófilmen: [youtube.com/watch?v=j4zq-M0GN0Q&ab_channel=LeumMusic](https://www.youtube.com/watch?v=j4zq-M0GN0Q&ab_channel=LeumMusic)! (Továbbiak pl. a *Gaelic psalm singing, Back Free Church* és hasonló hívószavaknál). De folyóiratunkban is közöltünk írásokat a diktálásról: P. JÁKI Teodóz O. S. B.: „Ősi és modern. A «diktálás» mint a legősibb népi közösségi éneklési mód”, *MEZ* III (1995/1996) 429–433; SÁPY Szilvia. „Tercelés Erdőháton”, *uo.* V (1997/1998) 157–172; UÓ: „A hagyomány szerinti diktáló jelene”, *uo.* XII (2004/2005) 239–255; UÓ: „Az énekdiktálás eredete”, *uo.* XVII (2009/2010) 433–454; PAP Ferenc: „Graduáltól diktálásig”, *uo.* XIV (2006/2007) 57–74.

Déri Balázs